

<http://uard.bg>

New Knowledge Journal of Science

Списание за наука „Ново знание“

University of Agribusiness and Rural Development Academic Publishing House
Bulgaria

Академично издателство на Висше училище по агробизнес и развитие на регионите
Пловдив

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ВЪПРОСИ НА СРАВНИТЕЛНИТЕ ПРЕДИМСТВА НА ИКОНОМИКАТА

Керанка Недева

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите

Ключови думи:

*икономика
сравнителни
преимущества
конкурентни
преимущества
методология*

Резюме

В публикацията се изясняват основните методологически въпроси на понятията производствени възможности и сравнителни предимства. Привеждат се примери и модели, в които сравнителните предимства (преимущества) се проявяват като резултат от междудържавните (междурегионалните) различия в производителността на труда, с цел да се вникне и да се изучи по най-добрия начин концепцията за сравнителните преимущества. Направен е кратък исторически обзор на понятията сравнителни и относителни преимущества. Използва се границата на производствените възможности, като илюстрация на универсалността и значимостта на сравнителните преимущества както за отделните страни, така и за регионите в тях. В заключение се изтъква необходимостта от специализация на даден район в производство, за което той има максимална ресурсна осигуреност, детерминирана от природните дадености.

METHODOLOGICAL ISSUES OF COMPARATIVE ADVANTAGE ECONOMY

Keranka Nedeva

University of agribusiness and rural development

Key words:

*methodology
economic
comparative advantages*

Abstract

In this publication are clarified main the methodological issues of the concepts manufacturing capabilities and comparative advantages. To shall bring examples and models in which comparative advantages are manifested as a result of inter-state (inter-regional) differences in labor productivity in order to insight and to learn more - best way the concept of the comparative advantages. This report undertakes a brief historical overview of the concepts relative and comparative advantages. Use the production opportunities frontier, as an illustration of the universality and importance of the comparative advantages for the individual countries and regions within them. In conclusion highlights the need for specialization of a region in the proceedings for which it has the maximum resource availability, determined by the natural resources in them. In conclusion highlights the need for specialization of a region in the proceedings for which it has the maximum resource availability, determined by the natural resources.

В последно време сме свидетели на небивало интензифициране на специализацията в отделните производства, отрасли, региони и страни. Със задълбочаването на специализацията в икономическия живот се увеличава и размяната на стоки в национален и международен план. Ясно е, че от нарастващата специализация и нарастващия обем на търговията печелят както отделните предприятия, така и регионите и страната като цяло.

Кой е движещият мотив на отделния производител да се специализира в дадена операция или професия, на отделните региони – в производството на дадена стока, на държавата - в определени сектори? Кои са основните предимства на задълбочаващата се специализация и има ли нашата страна сериозни икономически аргументи за специализирането си в определени браншове и производства? Съществуват ли достатъчно условия и предпоставки за задълбочаване и разширяване на специализацията в отраслите и регионите на нашата страна. Кои са секторите и производствата, в които България би се конкурирала успешно на международните пазари? За да се даде правилен отговор на тези въпроси, е необходимо изясняване на основните методологически въпроси на понятията производствени възможности и сравнителни предимства, което е отправен момент в това изследване.

Независимо, че идеята за сравнителните преимущества е проста, възприемането ѝ в абстрактен вид не е особено лека задача. Най-добрият начин да се вникне в тази концепция е да се изучат редица примери и модели, които я илюстрират. За тази цел ще приведем примери, в които сравнителните преимущества се проявяват като резултат от междудържавните (междурегионалните) различия в производителността на труда. Този модел на сравнителните преимущества, основан само на различията в производителността на труда, за първи път е описан в началото на XIX в. от Давид Рикардо¹ и е получил названието „модел на Рикардо“.

За изясняване ролята на сравнителните преимущества в механизма на размяната на блага, следваме логиката в теоретичното описание, дадено в труда на Кругман, П.Р. и Оберфелд, М.². Нека си представим икономика³, където се използва само един производствен фактор – трудът, (този модел може да се усложни, като в него се включат множество фактори на

производството). Да допуснем също, че в теоретичния модел в съответната страна се произвеждат само две стоки - вино и месо. Използваните технологии напълно се характеризират с показателя за производителност на труда във всеки от тези отрасли (винарска промишленост и животновъдство), произвеждащи съответните продукти. Като измерител на производителността на труда е прието да се считат **разходите на труд** (в часове работно време) **за единица продукция**. Нека да означим с a_{LW} и a_{LM} съответно разходите на труд за производството на единица вино и месо. Всички производствени ресурси на хипотетичната икономическа среда, което е еквивалентно на съвкупното предлагане на пазара на труда, означаваме с L .

Доколкото във всяка страна ресурсите са ограничени, винаги съществуват предели на производствените възможности и алтернативни варианти на тяхното използване: производството на повече от една стока означава частично да се откажем от производството на друга стока. Тези алтернативни варианти графически илюстрират границата на производствените възможности (линията PF на граф.1.), отразяваща максималното количество вино, което може да се произведе при взетото решение да се произведе определено количество месо и обратно.

При един фактор на производство в страната границата на производствените възможности е права линия. Нейното уравнение се получава по следния начин: нека с Q_W означим обема на производството на вино в страната, а Q_M - обема на производството на месо. Тогава цялото количество труд, изразходвано съответно за производството на вино и месо, ще се изрази с произведенията $a_{RW}Q_W$ и $a_{RM}Q_M$. Границата на производствените възможности се определя от ресурсните ограничения в страната, в дадения случай - от ограниченото количество труд, доколкото неговото съвкупно предлагане е равно на L . В този случай производствените ограничения ще се определят с неравенството:

$$a_{RM}Q_M + a_{RW}Q_W \leq L \quad (1)$$

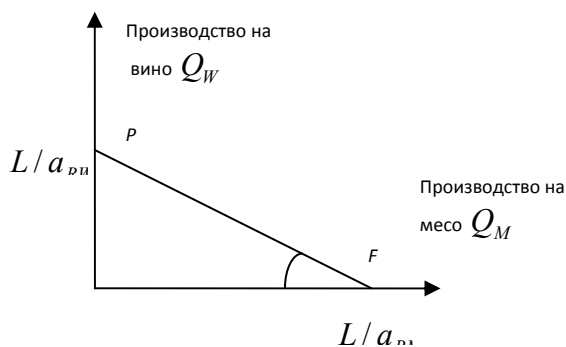
Когато границата на производствените възможности е права линия, алтернативните разходи за производство на месо, измерени в единици произведено вино, са постоянни. Алтернативните разходи показват от какво количество вино трябва да се откажем, за да произведем допълнително количество месо. В дадения случай за единица количество месо трябва да изразходваме a_{RM} човекочаса труд. Всеки от тези човекочасове може да бъде използван за производството на $1/a_{RW}$

¹ Класическото описание на този модел за първи път е направено в книгата на Давид Рикардо, "The Principles of Political Economy and Taxation" ("Принципи на политическата икономия"), публикувана през 1817 г.

² Кругман, П.Р. и Оберфелд, М., Международна икономика – теория и политика, Москва, 1997, с.12

³ По нататък в изложението за удобство ще използваме понятието „страна“.

единици вино. Алтернативните разходи за производството на месо в единици вино са равни на съотношението a_{RM}/a_{RW} . Това съотношение, взето със знак минус, е равно на тангенса на ъгъла между границата на производствените възможности и абсцисната ос, т.е. отношението на трудовите разходи за единица месо (a_{RM} , часа на единица месо) и за единица вино (a_{RW} , часа на единица вино).

Граф.1. Граница на производствените възможности

Линията PF показва максималното количество месо, което може да се произведе при всеки даден обем производство на вино и обратно.

Границата на производствените възможности показва различните комбинации от блага, които страната може да произведе. За да разберем какъв набор от стоки трябва да се произведе в дадения момент, трябва да разгледаме влиянието на цените. Необходимо е да знаем относителната цена на тези две стоки, които се произвеждат в страната, т.е. цената на единия продукт, измерена в единици от другия. В конкурентната страна предлагането на стоки се определя от стремението на индивидите да максимизират своите доходи. В нашия опростен модел, където трудът е единственият фактор на производство, предлагането на вино и месо ще се определя от преливането на трудови ресурси между двата сектора в търсенето на по-високо възнаграждение на труда, т.е. в максимизирането на индивидуалния доход на участниците в производството.

Да предположим, че P_M и P_W са съответно цените на месото и виното. За производство на единица месо са нужни a_{RM} човекочаса труд; печалбата в разглеждания еднофакторен модел отсъства и следователно почасовото заплащане на труда ще бъде равно на стойността на продукцията, която работникът произвежда за този час, т.е. P_M/a_{RM} . Доколкото за единица вино ще се изразходват a_{RW} човекочаса, то почасовото възнаграждение в този сектор ще се равнява на P_W/a_{RW} . Трудовото възнаграждение при

производството на месо ще бъде по-високо, ако $P_M/P_W > a_{RM}/a_{RW}$, и обратно - при производството на вино то ще бъде по-високо, ако $P_M/P_W < a_{RM}/a_{RW}$. Разбира се, всички ще пожелаят да работят там, където заплащането е по-високо. Затова страната ще се специализира като цяло за производство на месо, ако $P_M/P_W > a_{RM}/a_{RW}$, и за вино, ако $P_M/P_W < a_{RM}/a_{RW}$. Само ако съотношението P_M/P_W е равно на съотношението a_{RM}/a_{RW} , в страната ще се произвеждат и двете стоки.

Какво се съдържа в отношението a_{RM}/a_{RW} . По-горе беше посочено, че това са алтернативните разходи за производство на месо, изразени в единици вино. Може да се направи изводът, че **икономиката ще се специализира за производството на месо, ако относителната цена за неговото производство превишава алтернативните разходи за неговото производство, и обратно - тя ще се специализира като цяло за производство на вино, ако относителната цена на месото се окаже по-ниска от неговите алтернативни разходи.**

При отсъствието на външна размяна, страната е длъжна сама да произвежда и двете стоки. Обаче те ще се произвеждат само тогава, когато относителната цена на месото е равна на алтернативните разходи за неговото производство. Доколкото алтернативните разходи са равни на отношението между трудовите разходи за единица месо и вино, може на основата на трудовата теория за стойността да се направи следващия извод: *в отсъствието на външна размяна (търговия), относителните цени на стоките са равни на относителните трудови разходи за производство на единица от всяка от тях.*

Нека разгледаме и вариант при наличието на търговия между две страни – А и В, като всяка от тях има само един фактор на производство (труд) и може да произвежда само два вида стоки - вино и месо. Както и преди, да означим предлагането на труд в националната икономика с L , а трудовите разходи за единица месо и вино с a_{RM} и a_{RW} . За страна В ще използваме същите означения, но със звездичка над съответния показател. Така предлагането на труд в страна В ще бъде L^* , трудовите разходи за единица месо и вино съответно a_{RM}^* и a_{RW}^* .

Трудовите разходи за единица продукция могат да бъдат най-различни. Така производителността на труда в страна А за винарската промишленост може да бъде по-малка от тази в страна В, а за сектора, произвеждащ месо (селското стопанство) – обратно – по-висока.

В дадения случай да приемем, че:

$$a_{RM} / a_{RW} < a_{RM}^* / a_{RW}^* \quad (2)$$

или

$$a_{RM} / a_{RM}^* < a_{RW} / a_{RW}^* \quad (3)$$

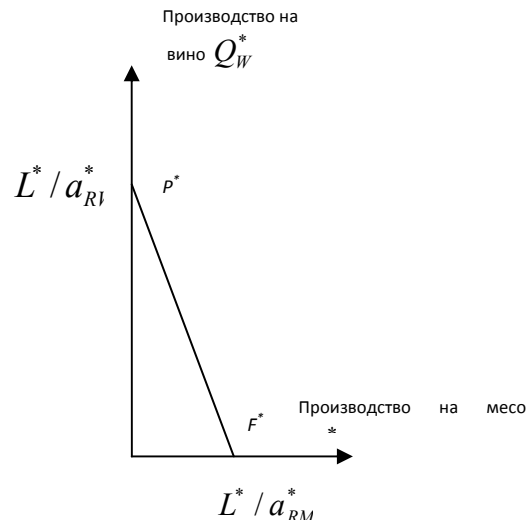
Това означава, че отношението на трудовите разходи за производство на месо и вино в страна А са по-ниски отколкото в страна В, т.е. страна А има по-висока производителност в сектор селско стопанство, отколкото във винарската промишленост. В този случай казваме, че страна А има *сравнително преимущество при производството на селскостопанска продукция*. Същността на това твърдение е разкрита по-долу.

Веднага следва да отбележим едно важно обстоятелство: определението за сравнителни преимущества включва разходите за единица продукт за всичките четири стоки, не само две по две.

На пръв поглед може да ни се стори, че за да разберем коя страна ще произвежда месо, е достатъчно да сравним разходите на труд в двете страни a_{RM} и a_{RM}^* . И ако $a_{RM} < a_{RM}^*$, то производителността на труда при при производството на месо в страна А е по-висока в сравнение с тази в страна В. Но този случай е валиден само при положение, че страна А има абсолютно преимущество за производството на месо. Веднага може да се каже, че не трябва да определяме характера на размяната, респективно на външната търговия, изхождайки само от абсолютните преимущества. Едно от най-разпространените и същевременно погрешни схващания в споровете за външната търговия е свързано със смесването на относителните и абсолютните преимущества.

Знаейки общото предлагане на труд и неговите разходи за производството на единица продукция в двете страни, можем да построим границите на производствените възможности за всяка една от тях (за страна А това е линията $P F$ - виж граф.1). Същата граница, но за страна В, е представена с линията $P^* F^*$ на граф. 2.

С отчитането на приетите допускания за съотношението на трудовите разходи за единица продукция, ъгълът на наклона на линията на производствените възможности за страна В трябва да бъде по-голям, в сравнение с този за страна А. При липсата на външна търговия относителните цени на суровината и виното в двете страни ще се определят от величината на трудовите разходи за единица продукция. Така за страна А относителната цена на суровината ще бъде a_{RM} / a_{RW} , а за страна В - a_{RM}^* / a_{RW}^* .

Граф. 2. Граница на производствените възможности – страна В

Ако въведем в модела външната търговия, то цените няма да зависят само от вътрешните фактори. Когато относителната цена зад граница е по-висока, отколкото в страна А, то за нея ще бъде изгодно да търгува със месо, а от страна В да доставя вино. Но това не може да продължи вечно. Когато потребностите на страна В от внос на месо и на страна А от внос на вино бъдат задоволени, ще се извърши изравняване на относителните цени. Това ще ни позволи да определим каква ще бъде относителната цена на суровината след извършената размяна.

Ако ограничените производствени ресурси се използват ефективно, икономиката реализира своите производствени възможности (движението е от т.Р към т.Ф). Всяко допълнително производство на едното благо намалява производството на другото. При внедряване на нова усъвършенствана технология и разкриване на резерви в ресурсното осигуряване, могат да се произведат и повече от две блага, а кривата на производствените възможности ще бъде изместена надясно от координатното начало.

Могат да съществуват различни варианти на максимума в комбинацията на благата, които икономиката е в състояние да произведе, но по-голямото количество от едната стока (вино) би намалило производството на другата стока (суровина - месо).

Принципът на сравнителните предимства има универсално значение, както за отделните страни, така и за регионите в тях. С други думи това означава, че ако искаме да извършваме някаква дейност с най-малко разходи и усилия, трябва да се специализираме в такива дейности и операции от производствения процес или такъв компонент на продукта, за който имаме сравнителни преимущества и който може да изпълняваме най-добре.

Специализацията и взаимозависимостта между отделните страни и региони се намират в пряка връзка. Ако една страна, например Германия, е специализирана в производството на автомобили, а друга страна, например Кувейт - в производството на нефт, двете страни ще бъдат взаимосвързани чрез вноса и износа на съответните стоки. По подобен начин се осъществява връзката между няколко различно специализирани региона в една страна. Например, производителите на домати в Пловдивско, на праскови в Сливенско и на десертно грозде в Плевенско осъществяват директна връзка на съответните пазари.

В условията на пазарното стопанство специализацията създава възможност за производството на повече стоки за размяна. Но в

същото време тя е предпоставка и за някои не особено благоприятни последствия за заетите в съответното специализирано производство: увеличаване интензивността и монотонността на труда, намаляване на мотивацията и трудовата активност, недостатъчен интерес към повишаване на образованието и квалификацията, неудовлетвореност от бавната промяна на работната заплата и условията на труд. Ако единствената цел на специализираното производство е максимизиране количеството на материалните блага, то ефектът от нея ще бъде в противоречие с удовлетвореността и удоволствието от извършваната дейност, което също е икономическо благо.